

Näköala

TŠEKKIIN

Suomi-Tšekki-seura ry:n julkaisu

2/2010

SUOMI-TŠEKKI- SEURA RY

SUOMI-TŠEKKI-SEURA RY

Rapakivenkuja 3
00710 HELSINKI
Puh. 050 562 2536
Kotisivut: www.suomi-tsekki-seura.fi
Sähköposti: info@suomi-tsekki-seura.fi
Seuran tilinumero:
Nordea 132330-109472
Jäsenmaksu vuonna 2010:
EUR 20,00

NÄKÖALA TŠEKKIIN

Näköala Tšekkiin on Suomi-Tšekki-seura ry:n virallinen jäsenlehti, joka ilmestyy 1-2 kertaa vuodessa ja postitetaan kaikille seuran jäsenille ja yhteistyökumppaneille.

Julkaisija:

Suomi-Tšekki-seura ry

Päätoimittaja:

Jari Aula
jariaula@hotmail.com

Lehden toimituskunta:

Jari Aula
Heikki Larmola
Blanka Lemmetyinen
Petteri Peuranen
Sirpa Seppälä

Lehteen kirjoittaneet vastaavat kaikki omista kirjoituksistaan.

Kansikuvat:

Petteri Peuranen

Etukannen kuvateksti:

Kaunista Prahan Linnavuorta Pyhän Vítuksen katedraalin liepeiltä.

Takakannen kuvateksti: Syksyistä Plzeniä näköalatornista katsottuna.

ISSN: 1459-420X

Painopaikka: Näkövammaisten Keskusliiton kirjapaino 2010

SISÄLTÖ

Puheenjohtajan palsta <i>Blanka Lemmetyinen</i>	3
Porvoon-matka J.L. Runeberg -laivalla <i>Matti ja Vilma Sippola</i>	4
Křivoklátnin linna – historiaa ja kutkuttavia ihmiskohtaloita <i>Sirpa Seppälä</i>	5-7
Tšekkoslovakki – ensimmäisen tasavallan kielipoliittinen seikkailu <i>Sirpa Seppälä</i>	8-9
Kommunismien jälkeinen kehitys jakaa mielipiteitä <i>Sampo Saari</i>	10-12
Turvallisuuspoliisin ja sotilastiedustelun roolit poliittisessa valtakamppailussa sodanjälkeisessä Tšekkoslovakiassa ja Suomessa 1945–1948 <i>Heikki Larmola</i>	13-15
Leipää ja sirkushuveja <i>Jari Aula</i>	16-17
Hiljaa virtaa Vltava <i>Yrjö Larmola</i>	17-20
Kiinnostus tšekin kieleen pysyy vahvana <i>Sirpa Seppälä</i>	21
Tšekin kielen opetus kevätlukukaudella 2011.....	22
Kokouskutsu.....	23

Syksyn hämyä Plzenistä.

Hyvät lukijat!

Näköala Tšekkiin-lehden päätoimittajamme ja seuran 2. varapuheenjohtaja **Jari Aula** on vuoden tauon jälkeen ottanut jälleen vastuun lehden valmistelusta. Suomi-Tšekki-seuran hallitus kiittää tässä yhteydessä entistä hallituksen jäsentä **Heikki Larmola**a, joka on väliaikaisesti hoitanut päätoimittajan tehtävät Aulan poissa ollessa.

Kesälomien jälkeen Suomi-Tšekki-seura on aloittanut syksyn toimintansa jäsenille järjestetyllä Porvoon-risteilyllä elokuun lopussa. Matka oli mukava, sää suosi meitä, mutta osallistujia oli valitettavasti vain kourallinen. Mukana oli mm. Tšekin tasavallan suurlähetystön kaupallinen neuvos **Jan Maruška** avovaimonsa kanssa. Maruškan työtehtäviin kuuluvat nykyään myös kulttuuri- ja ystävyysseurojen asiat, joten hän halusi tällä tavalla tutustua seuramme hallitukseen ja muihin aktiivijäseniin.

Syyskuussa on myös alkanut jo perinteisesti tšekin kielen kurssi, jossa innostuneita kielen opiskelijoita opettaa seuran hallituksen 1. varapuheenjohtaja **Sirpa Seppälä**. Tšekin kielen opetus on tärkeää ja arvokasta seuran toimintaa, johon osallistuu sekä seuran jäseniä että ulkopuolisiakin ja mahdollisuus on myös etäopiskeluun.

Näköala Tšekkiin -lehti täyttää ensi vuonna 50 vuotta. Sen kunniaksi seura julkaisee juhlanumeron, joka ilmestyy kesällä 2011. Toivomme, että mahdollisimman moni lehden lukija, erityisesti vanhat kokeneet jäsenet, lähettäisivät aineistoa lehtemme juhlaulkaisua varten. Muistelot, historiikit, kuvat ja kaikki, mitä tulee mieleen seuran toiminnasta vuosien saatossa sekä vanhoista ajoista kertovat tarinat ystävyysmaastamme ovat tervetulleita ja arvokkaita tietolähteitä.

Suomi-Tšekki-seuralla on nyt toimivat kotisivut, joilla ilmoitetaan ajankohtaisista Tšekkiin ja seuraamme liittyvistä tapahtumista, kuten konserteista, näytellyistä, luennoista yms. Käykää katsomassa uutisia kotisivuillamme ja kertokaa tapahtumista edelleen niille, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää internetiä! Kaikista asioista ei nimittäin voida lähettää jäsenkir-

jeitä ja lehdessä voidaan ilmoittaa vain sillä hetkellä tiedossa olevista tapahtumista.

Tammikuussa seura osallistuu jo perinteisesti Matkamessuille, jotka ovat seurallemme aina hyvä tilaisuus tehdä ystävämaatamme tunnetuksi ja mainostaa sitä turistikohteena. Messuilla jaetaan seuran lehtiä ja Tšekin esitteitä, vastataan kävijöiden kysymyksiin sekä kerrotaan seuramme toiminnasta. Tavoitteena on myös saada uusia jäseniä.

Tšekin ulkoministeriössä menossa olevien organisaatiomuutosten ja säästötoimenpiteiden seurauksena myös Tšekin suurlähetystössä Helsingissä on tapahtunut henkilöstön vähennyksiä ja työtehtävien uudelleenjakoa. Tästä syystä aikaisemmin mainittu ystävyysseurojen asioita nykyään hoitava Jan Maruška kutsui lokakuun alussa Suomi-Tšekki-seuran ja Bohemia-seuran hallitusten jäsenet yhteiseen tapaamiseen. Hän kertoi, että Tšekin ulkoministeriön ystävyysseuroille myöntämät avustukset saattavat edellä mainituista syistä vähentyä seuraavina vuosina. Hänen mukaansa molempien seurojen tiiviimpi yhteistyö voisi olla vahva peruste siihen, ettei valtion avustuksia leikata. J. Maruška ehdotti molemmille seuroille yhteisen lehden julkaisemista ja kysyi jopa yhdistämismahdollisuudesta tulevaisuudessa. Seurojen hallitusten edustajat kertoivat aikaisemmasta yhteistyöstä lehden osalta ja siitä saadusta kokemuksista. Keskustelua mahdollisesta uudesta yhteistyöstä jatketaan kummassakin seurassa.

Toivotan Suomi-Tšekki-seuran jäsenille onnea ja menestystä seuraavalle vuodelle!

Blanka Lemmetyinen

Porvoon-matka J.L. Runeberg -laivalla

Pieni joukko Suomi-Tšekki-seuran jäseniä kokoontui lauantaina 28.8.2010 aamulla Helsingin Kaupatorin laitaan Linnalaiturille lähteäkseen laivamatkalle Porvooseen. Joukko supistui lopulta kahdeksaan. Matkaseuraksemme tuli myös Tšekin suurlähetystön kaupallinen neuvos **Jan Maruška** elämänkumppaninsa kera. Hänestä oli seuran lehdessä (1/2010) haastattelu, ja todellakin hän osoitautui suureksi Suomen ystäväksi ja tuntijaksi, jonka kanssa oli hauska jutella.

Helteinen kesä oli ohi ja pilvinen sää tuntui viileältä, mutta siitä huolimatta laiva oli täynnä, noin parisataa henkeä. Saimme menomatkaksi vallattua nurkkauksen yläkannen hytistä, jossa vuorotellen kävimme lämmittelemässä. Hallitus piti lyhyen kokouksen ulkotiloissa laivan kannella. Suomen matkailukausi näyttää selvästi pidentyneen, kun Porvoossakin oli melkoisen paljon turisteja.

Laivamme J. L. Runeberg edustaa perinteikästä valkokylkistä Suomen höyrylaivojen rakennustyyliä. Se rakennettiin vuonna 1912 alun perin Helsingin ja Porkkalan väliseen liikenteeseen s/s Helsingfors Skärgård-nimisenä. Siirryttyään porvooolaisomistukseen ja Porvoon liikenteeseen laiva sai kansalliskirjailijamme, myös Porvooseen muuttaneen **J. L. Runebergin** nimen.

Matkalla nähtiin Suomenlinnaa, Vuosaaren uusi satama, poikettiin Mustan Hevosen, Pirttisaaren (Pörtö) ja Haikon kartanon laitureissa. Söldvikin öljynjalostamo jättitankkereineen oli myös vaikuttava näky.

Kaupunki näytti parhaat puolensa: aurinko paistoi juuri sen aikaa, mitä olimme perillä. Porvoo on Suomen kolmanneksi vanhin kaupunki, joka sai kaupunkioikeudet v. 1480 (Turun ja Ulvilan jälkeen). Se oli aiemmin selkeästi ruotsinkielinen pikkukaupunki, mutta muuttui muuttoliikkeen ja vuoden 1997 kuntaliitoksen myötä. Asukasmäärä on nyt noin 49 000, ruotsinkielisten osuus on enää 33 prosenttia ja suomenkielisten 64 prosenttia.

Oppaaksi lupautuneen Sirpan jäätyä sairastumisen vuoksi pois hajaannuimme tutkailemaan kaupunkia pienemmissä ryhmissä. Kaikki taisivat kyllä nähdä kauniin rantakadun ravintoloihin ja sillan toisen puolen aittarivit, kuten myös vanhan puutalokaupungin tuomiokirkkoineen. Ruokailumahdollisuuksista nautittiin eri paikoissa.

Porvoon kivirakenteinen tuomiokirkko on peräisin 1400-luvun puolenvälin tienoilta. Tuomiokirkon aseman se sai 1723 (Viipurilta) ja on edelleen koko maan ruotsinkielisen hiippakunnan keskus. Se on tunnettu mm. vuoden 1809 valtiopäivistä, jolloin Venäjän keisari Aleksanteri I kävi vahvistamassa Suomen autonomisen aseman keisarikunnan osana.

Murheellisena muistona on vuonna 2006 sattunut kirkon tuhopoltto. Korjaustyö valmistui nopeasti vuoden 2008 lopulla. Saimme vahvistuksen, kuinka suosittu kirkko on, kun hätätilaisuuden vuoksi emme päässeet tutustumaan sisätiloihin.

Kansallisrunoilija Johan Ludvig Runebergin kotimuseoon emme ennättäneet myöskään sisältä päin tutustua. Pohjanmaalla 1804 syntynyt Runeberg asui Porvoossa vuodesta 1837 tultuaan kymnaasin lehtoriksi ja kuoli siellä vuonna 1877. Runebergille on pystytetty lukuisia patsaita. Vanhimmat ja huomattavimmat ovat 1885 paljastetut Helsingin ja Porvoon patsaat, molemmat runoilijan pojan **Walter Runebergin** veistämiä.

Porvoon patsas on kopio Helsingin patsaasta hie-man pienempänä ja ilman korkeata jalustaa ja Suomi-neidon hahmoa.

Paluumatka sujui jutellen laivan kahviossa ja kannella. Muistoinamme ovat tiedot ja havainnot Suomen eräistä keskeisistä kulttuurin ja kansallisen historian merkittävistä tapahtumista.

Matti ja Vilma Sippola

Křivoklátin linna

– historiaa, politiikkaa ja kutkuttavia ihmiskohtaloita

Tšekki on keskieurooppalaiseen tapaan linnojen, palatsien ja aateliskartanoiden luvattu maa. Pelkästään pienestä englanninkielisestä taskuoppaasta ”Tšekin tasavallan linnat ja palatsit” löytyy 70 hakukohdetta, mikä on vain jäävuoren huippu. Todellisuudessa lähes jokainen kylä voi ylpeillä muutamien kilometrin säteellä sijaitsevasta ikiemästä linnoituksesta tai menneiden vuosisatojen loisteliaasta aatelisasumuksesta. Niinpä jokaisella vanoutuneella Tšekin-kävijällä onkin oma lempilinnansa, jonka asemaa ei kävijän mielessä uhkaa ainutkaan kilpailija. Tämän jutun kirjoittajalla se on monien tšekkiläisten satuelokuvien kuvauspaikka, Křivoklátin lähes tuhatvuotinen kuninkaallinen linna Rakovníkin kylässä noin tunnin ajomatkan päässä Prahasta.

Tuhatvuotisen historian todistaja

Křivoklátin erottaa muista linnoista ikä ja lähes muuttumattomana pysynyt interiööri. Linnan historia ulottuu jo 1000-luvulle, jolloin samanniminen linnoitus kuului läheiseen Zbečnon tilaan. Ensimmäinen maininta kyseisennimisestä itsenäisestä linnoituksesta on kuitenkin vasta 1100-luvulta, jolloin alkuperäinen puinen rakennus sijaitsi toistaiseksi tuntemattomassa paikassa. Nykyisestä poikkeavaan sijaintiin viittaa linnoituksen kahdesta erisanoista muodostettu nimi. ”Křivý” tarkoittaa käy-

rää ja ”klát” kalliota, joten linnoitus lienee sijainnut jollain tavoin viettävällä kallionkielekkeellä. Nykyinen sijaintipaikka, kaunis metsäinen rinne, voisi tuskin vähempää muistuttaa nimen ilmaisemaa paikkaa.

Nykyinen kivinen linnoitus perustettiin ilmeisesti 1230-luvulla lähinnä hallitsevan Přemysl-suvun valtaa pönkittämään ja sitä turvaamaan. Asuinlinnana se ei tuohon aikaan vielä hallitsijoita palvellut, vaan toimi lähinnä metsästyslinnana, sillä ympäröivät alueet olivat vuosisatoja hallitsijoiden suosimaa metsästysmaata. Seuraavien vuosisatojen aikana linna näki niin loistoa kuin tuhoakin ja oli ennen kaikkea todistamassa kaikkia valtakunnan historian merkittäviä käännteitä tiellä itsenäisestä, katolista uskoa tunnustavasta Böömin kuningaskunnasta uskonpuhdistusten, vallanvaihtojen, sotien ja uskonnollisten vainojen kautta itsenäiseksi Tšekkoslovakiaksi ja lopulta meidän päiviemme Tšekin tasavallaksi.

Kaarle IV:n lapsuuden vankila ja Katariina Jagellonian sukulaisten koti

Böömin kuningaskunnan ensimmäinen hallitsijasuku, Přemysl-suku, hallinnoi linnoitusta aina suvun sammumiseen 1300-luvun ensimmäisinä vuosina. Heidän jälkeensä valtakunta siirtyi viimeisen Přemysl-sukuisen prinsessan, **Eliškan**, naimakau-

pan kautta Luxemburgien suvulle, joka käytti linnaa vaihtelevasti. Suvun merkittävien jäsen, 1300-luvulla elänyt ja nimensä mm. Prahassa sijaitsevalle sillalle ja yliopistolle antanut **Kaarle IV** joutui tarinan mukaan viettämään siellä lapsuusvuosiaan kotiaarestissa paossa sotaishan isänsä vainoajia, eikä siksi koskaan oikein viihtynyt kauniissa Křivoklátissa. Eikä hänellä siihen toki ollut tarveakaan, sillä hän rakennutti itselleen pian upean Karlštejnin linnan lähemmäksi hallituskapunkia Prahaa. Sen sijaan Kaarlen poika **Václav IV** vietti linnassa paljonkin aikaa paetessaan puolestaan oman isänsä uskonnollisuuden ja siitä aiheutuneen katoliselle kirkolle suuntautuneen rahavirran käynnistämää uskonpuhdistusta ja sitä seuranneita verisiä uskon-sotia, hussilaissotia.

Uskon-sotien jälkimainingeissa valta vaihtui maassa tiheään, eivätkä lyhytaikaiset hallitsijat juuri löytäneet Křivoklátin linnan lumoa. Mutta 1400–1500-lukujen vaihteessa hallinneet Jagellot, Turun linnassa eläneen **Katariina Jagellonican** serkut, viihtyivät linnassa erinomaisesti ja suorittivat siellä myös laajoja korjausrakennustöitä. Linnan kaikki kolme siipeä uusittiin, vanhoja muureja purettiin ja uusia rakennettiin ja komeus kruunattiin upealla, myöhemmin valitettavasti puretulla tornilla. Jagellojen aika olikin Křivoklátin historian merkittävintä, sillä silloin se oli laajimmillaan, komeimmillaan ja vauraimmillaan.

Keisarin pojan salaisen vaimon ja poliittisten vankien säilytyspaikka

Vuonna 1526 solmittuun naimakauppaan päättyi niin itsenäisen Böömin kuningaskunnan tarina kuin Křivoklátin aikakausi kuninkaallisena linnana. Jagello-sukuinen **prinsessa Anna** naitettiin Habsburg-sukuishelle **prinssi Ferninandille** ja Böömistä tuli osa Habsburgien Wienistä käsin hallittua laajaa valtakuntaa. Křivoklátin satulinna oli uusille hallitsijoille vain yksi ränsistynyt provinssilinnointi muiden joukossa, ja se annettiin hanakasti lähinnä vähemmän merkityksellöminä pidettyjen sukulaisten käyttöön.

Toisaalta tähän aikakauteen sijoittuu yksi linnan mielenkiintoisimmista tarinoista. Keisarin poika arkkiherttua **Ferdinand Tirolilainen** rakastui varakkaan saksalaisen kauppiaan tarmokkaaseen tyttöreen **Filipina Welseriin**, mutta julkinen epäsaatiyinen avioliitto ei luonnollisesti tullut kysymykseen. Pariskunta kuitenkin avioitui salaa, ja Ferdinand vei vaimonsa Křivoklátiin, missä he saattoivat tavata

toisiaan aviomiehen tiheästi toistuneiden metsästysmatkojen ansiosta. Yhdessä vietettyjen hetkien tuloksena Filipina synnytti Ferdinandille neljä lasta, jotka isä kävi tunnollisesti löytämässä muka hylättyinä löytölapsina linnan portilta ja saattoi siten ajan tavan mukaan ottaa heidät omikseen. Yhdeksäntoista avioliittovuoden jälkeen paavi lopulta siunasi liiton, joka sai myös keisarin hyväksynnän sillä ehdolla, etteivät lapset kantaisi sen enempää Habsburgien nimeä kuin kuninkaallisia arvonimiäkään.

Filipina Welser oli kuitenkin tarmokas nainen ja omalla tavallaan myös merkittävä yhteiskunnallinen vaikuttaja. Hänen Křivoklátissa viettämien vuosien aikana linnan vankityrmää käytettiin lähinnä poliittisten vankien säilytyspaikkana, ja siellä kärsi rangaistustaan muun muassa moni Habsburgien poliittisena uhkana pitämä merkittävä protestanttijohtaja. Filipina Welser oli heidän avoin tukijansa vierailien usein vankien luona ja asettui täten avoimesti myös aviomiehensä sukua, katolisia valanpitäjiä vastaan.

Aatelisomistajien mahtava kulttuuriperintö

1600-luvulla Habsburgit lopulta luopuivat linnasta kokonaan ja myivät sen paikallisille aatelissuvuille. Ensin linna oli nykyisinkin Tšekin poliittiseen ja taloudelliseen eliittiin kuuluvan **Schwarzenbergin** suvun omistuksessa, mutta myytiin melko nopeasti toiselle vaikuttajasuvulle, **Wallensteineille**. Heiltä linna siirtyi avioliiton kautta 1700-luvun alussa viimeiselle yksityiselle omistajasuvulle, saksalaisille **Fürstenbergeille**. Nämä puolestaan myivät linnan Tšekkoslovakian valtiolle vuonna 1929 tuolloin uskomattomaan 119 miljoonan kruunun hintaan. Sen jälkeen linna on ollut valtion omistuksessa ja vuodesta 1949 myös avoin yleisölle. Nykyisin linna kuuluu suomalaista Museovirastoa vastaavan organisaation alaisuuteen.

Linnan viimeinen omistajasuku, Fürstenbergit, jätti Křivoklátiin jälkipolvien iloksi runsaasti ihasteltavaa. Linnan pohjoissiiven yläkerroksesta löytyvät mm. suvun laajat posliini-, taide-, reki- ja kelkkakokoelmat. Siellä kävijä saattaa myös ihmetellä aiemmin mainitun tarmokkaan Filipina-rouvan muhkeaa, usean sadan kilon painoista matka-arkkua, johon kuitenkin mahtui kerrallaan ainoastaan kolme pukua.

Kerrosta alempana taas sijaitsee pieni osa Fürstenbergien suvun mahtavasta kirjastosta. Yhteensä 53 000 nidettä käsittävän kirjaston keräsi pääasias-

sa seudulla hyväntekijänä tunnettu **Josef Wilhelm Fürstenberg** 1700-luvun alkupuoliskolla. Suurin osa kirjastosta sijaitsee suvun palatsissa Prahassa Malá Stranalla, mutta ihmeteltävää on Křivoklátissakin aivan riittämiin. Kirjaston vanhin teos on 900-luvulta peräisin oleva kalenteri, ja painavin noin 10 kilon painoinen arabian kielen didaktiikkaa käsittelevä teos. Kirjat ovat pääasiassa uskonnollisia tai kielitieteellisiä teoksia, mutta joukkoon mahtuu myös vaikkapa satuja. Suurin osa kirjoista on latinan- tai saksankielisiä, mutta aikakaudelleen epätyypillisesti myös tšekin kieltä opetellut Josef Wilhelm Fürstenberg sisällytti kirjastoonsakin tšekkiläistä kirjallisuutta.

Linnan kauniit, rumat, rikkaat ja onnelliset naiset

Fürstenbergit jättivät linnan historiaan myös naisensa, sillä sekä kaunein että rumin linnassa tarinan mukaan koskaan elänyt viehättävämmän sukupuolen edustaja kuuluu tähän sukuun. Kirjaston tiloista löytyy linnan viimeisen yksityisen omistajan nuoren puolison, **Wilhelmina Fürstenbergin**, os. von Glachaun, muotokuva. Juuri hän myi linnan Tšekkoslovakiassa valtiolle miehensä kuoleman jälkeen. Yläkerran taidekokoelmissa puolestaan on iloista ja hyvinvoivaa **Anna-Maria von Wallensteinia** esittävä maalaus. Tämän naisen kerrotaan olleen ulkoiselta olemukseltaan vähemmän katseenkestävä. Se kuitenkin tuskin kovasti häiritsi, sillä ulkonäön sijaan hänellä oli kosolti muita avuja. Tämän avioliiton myötä nimittäin Fürstenbergeille siirtyi Křivoklátin lisäksi kaksi muuta lähistön linnaa ja Prahassa sijaitseva palatsi, 16 kylää, 20 kartanoa, sahoja, terästehtaita sekä kaksi olutpanimoa. Näistä toinen sijaitsi Křivoklátin linnan yhteydessä ja toinen oli nykyisin Tšekin vanhin olutpanimo, Suomessakin hyvin tunnettu Krušovice.

Eikä Anna-Marian aviomieskään ainakaan nykynäkökulmasta katsottuna kuulunut suorastaan aikakautensa komeimpiin. Pariskunnan avioliitto oli ilmeisen onnellinen, ja sitä täydensivät kahdeksan, muotokuvien perusteella iloista ja hyvinvoivaa lasta.

Kidutusvälineitä ja käsitöitä, suomen kieltä ja silmiä hiveleviä maisemia

Mielenkiintoista nähtävää ja etenkin kuultavaa riittää linnan jokaisessa yleisölle avoinna olevassa tilassa. Entisessä hopeavarastossa voi kävijä katsella niin linnan eri aikakausia esittäviä pienoismalleja kuin alkuperäistä 1400-luvun rautaovea vielä sitäkkin vanhempine kolkuttimineen. Linnan vanhimman siiven kappelissa taas pääsee ihmettelemään alttaria kohden kumartavaa seitsemää kuolemansyntiä ja ritarisalissa lähiseutujen säilynyttä kirkkotaidetta. Valtaistuinsalissa kävijän edessä ovat alkuperältään epäselvät seinäpiirroksot, joiden kuitenkin uskotaan olevan peräisin 1800-luvun alkupuoliskolta. Tällöin valtaistuinsali oli kylää koetelleen suuren tulipalon jälkeen hetken kylän kouluna. Yhtään vähemmän mielenkiintoisia käyntikohteita eivät ole myöskään vankityrmät paksuine seinineen, hurjine tarinoineen tai veret seisauttavine kidutusvälinekokoelmineen, sen enempää kuin linnan tornin vaihtuvat näyttelytkään.

Linnoja ja palatseja siis Tšekissä toki riittää, mutta yhtä vanhoja, historialtaan yhtä monipuolisia ja sisätiloiltaan yhtä alkuperäisinä säilyneitä saa hakea. Toki Křivoklátin on vuosisatojen kuluessa kokenut monia muodonmuutoksia, mutta ne ovat osa linnan monipuolista rakennushistoriaa. Sen sijaan monien keskieurooppalaisten linnojen parin viime vuosisadan aikana läpi käymiä perusteellisia uudistusoperaatioita ei tässä linnassa ole toteutettu, ja niinpä kävijä voikin paikan päällä aistia oikeaa ja autenttista linnaelämän tunnelmaa. Mitenkään vähemmän miellyttäväksi eivät vierailua tee alu-

eella olevat viehättävät käsityöläisputiikit tai kierokselle mukaan saatava suomenkielinen seloste. Oikeastaan ainoa varjopuoli ovat olemattomat julkiset kulkuyhteydet. Niinpä paras tapa tutustua linnaan onkin vuokrata auto tai tiedustella Prahassa toimivilta suomalaisilta matkanjärjestäjiltä, löytyykö heidän valikoimistaan retkeä kyseiseen linnaan. Omatoimimatkan voi reitittää myös kulkemaan presidentin virka-asunnon Lányn kautta ja ihailla samalla niiden välisen luonnonsuojelualueen vehreyttä ja ympäröivien kukkuloiden jylhyyttä.

Sirpa Seppälä

Tšekkoslovakki – ensimmäisen tasavallan kielipoliittinen seikkailu

➤ Varmasti kaikkien tšekin ja slovakin kieliä koskaan kuulleiden tai lukeneiden henkilöiden mielestä ne ovat keskenään kovin samankaltaisia. Niiden puhujat kommunikoivat vaivattomasti kahdella kielellä ja kieleen tarkemmin perehtyneetkin löytävät niistä vain melko vähäiseltä tuntuvia sanastollisia ja kielipollisia eroja. Molempia kieliä osaava ulkomaalainen taas kutsuu helposti niistä itselleen vieraampaa puhuessaan aikaansaannostaan ”tšekkoslovakiksi”.

Sellaista se ei kuitenkaan oikeasti ole, sillä monien suureksi yllätykseksi tšekkoslovakian kieli on todella olemassa ollut kieli. Tätä poliittisin perustein 1920-luvulla synnitettyä kieltä käsittelee tšekin kielen opiskelijan, fil. yo **Petri Jalavan** mielenkiintoinen kandidaatintutkielma, johon minulla oli ilo tutustua.

Tšekkoslovakia – maailmanhistorian tapahtumien synnyttämä valtio

Nykypäivän aikuinen muistaa vielä hyvin valtion nimeltä Tšekkoslovakia. Harvempi kuitenkin muistaa, että kyseinen valtio muodostettiin keinotekoisesti poliittisin perustein ensimmäisen maailmansodan jälkimainingeissa.

Toki nykyisen Tšekin ja nykyisen Slovakian alueet tai niiden osat olivat aika ajoin historian saatossa olleet osa samaa valtakuntaa. Ensimmäisellä vuosituhannen lopulla oli hetken aikaa olemassa nykyisen Bratislavan alueelta hallittu Suur-Määrin valtakunta, johon kuuluivat Slovakian lisäksi nykyisen Tšekin tasavallan läntinen maakunta Böömi ja itäinen maakunta Määri sekä osia Unkarista.

Itävalta-Unkarin aikana taas sekä nykyinen Tšekki että nykyinen Slovakia kuuluivat molemmat Habsburgien valtakuntaan ja siten samaan valtioliittoon. Kuitenkin vasta Habsburgien valtakunnan hajoaminen ensimmäisen maailmansodan jälkeen synnytti tarpeen Tšekkoslovakian valtion muodostamiseen. Tällöin slovakkeille luovattiin liittovaltion sisällä autonominen asema omine oikeuslaitoksineen ja slovakki määrättiin viralliseksi kieleksi alueen kouluissa, virastoissa ja muussa julkisessa elämässä.

Yhdelle kansalle yksi kieli

Ajan käsityksen mukaan valtion käsite tarkoitti kuitenkin kansallisvaltiota ja kansallisvaltiolla tuli olla yhteinen kieli. Tšekkoslovakiassa asia ratkaistiin luomalla keinotekoisesti ns. tšekkoslovakismin käsite. Se tarkoitti sitä, että virallisesti oli olemassa yksi tšekkoslovakien kansa, jonka muodostivat tšekkiä puhuvat tšekit ja slovakia puhuvat slovakit. Käsite piti sisällään myös ajatuksen, että yhdellä tšekkoslovakien kansalla oli yksi tšekkoslovakian kieli ja että tämä kansa puhui tuon kielen kahta variaatiota, tšekkiä ja slovakia. Valtion ensimmäinen presidentti, legendaarinen **Tomáš Garrigue Masaryk** puhui jopa saman kielen kahdesta eri murteesta.

Keinotekoinen kieli tuo kuitenkin aina mukanaan kasan ongelmia.

Kieli on joukko sääntöjä ja normeja, joiden mukaan sitä käytetään. Tavallisesti nämä säännöt ja normit vakiintuvat vuosisatojen kuluessa, ja niiden pohjalta luodaan kielelle virallinen kielioppi. Keinotekoisesti synnitettyllä kielellä ei tällaista historiaa tietenkään ole, joten säännöt ja normit täytyy luoda enemmän tai vähemmän tyhjästä.

Lisää ongelmia tulee, mikäli keinotekoinen kieli muodostuu kahdesta jo olemassa olevasta kielestä. Täytyy päättää, kumman kielen normeja noudatetaan ja millaisissa asioissa.

Kenen ehdoilla kieli toimii?

Tämän ongelman eteen joutui myös tuore tšekkoslovakian kieli. Kielen synnyttämistä seurasi kiihkeä kielitieteellinen, mutta myös kielipoliittinen kiistely, jossa kielitieteilijät jakaantuivat usei-

siin eri leireihin. Toisten mielestä tšekkoslovakian kieli oli sama kuin tšekin kieli ja ehdotettiinpa slovakkeille jopa oman kielen hylkäämistä. Toiset taas pyrkivät kielen yhdenmukaistamiseen ja ehdottivat tšekin ihastuttavan ř-äänteen poistamista aakkosista slovakian kielen tapaan.

Vuonna 1931 julkaistiin tšekkoslovakian kielen oikeinkirjoitusopas, missä slovakian kieltä pyrittiin taroituksellisesti tuomaan lähemmäksi tšekin kieltä. Oppaan mukaan kielessä tuli käyttää lähinnä tšekin kieltä lähellä olevia ilmaisuja, joista monet olivat slovakian kielelle täysin vieraita.

Yhteistä kaikille kieltä koskeville ohjeille ja ehdotuksille oli, että ne korostivat tšekin vanhaa ja kehittyntä kirjakieltä nuoremman ja kehittymättömämmän slovakian kielen kustannuksella. Kun vielä tšekkien edustus liittovaltion hallinnossa oli slovakkeja suurempi ja myös Slovakian puolella oli merkittävässä asemassa tšekkejä, oli slovakien nousu vastarintaan varsin ymmärrettävää.

Varsinkin Slovakian nuori sivistyneistö kapinoi niin kieltä kuin liittovaltiotakin vastaan. Tutkielman mukaan slovakit tunsivatkin 1930-luvun lopulla olevansa lähinnä slovakkeja, eivät niinkään liittovaltioon kuuluvia tšekkoslovakkeja.

Yhteenpaluu kahdella kielellä – ja viime kädessä kahdella identiteetillä

Entä kuinka kävi nykyisin jo unhoon vaipuneelle tšekkoslovakian kielelle? Sen kohtalon ratkaisivat natsit, jotka toisen maailmansodan alkumetreillä miehittivät Tšekkoslovakian ja jakoivat sen miehityksiksi Böömin ja Määrin protektoraateiksi sekä itsenäiseksi Slovakian valtioksi. Kun Tšekkoslovakian liittovaltio kurottiin jälleen kasaan sodan jälkeen, oli kieliriidat unohdettu ja mielenkiinto suuntautui fasisminvastaiseen taisteluun yhtenä kansakuntana ja kahdella virallisella kielellä, jonka puhujat ymmärsivät toisiaan vaihatta.

Sukellus kielipoliittiseen seikkailuun nimeltä ”tšekkoslovakian kieli” tuo kuitenkin entiseen Tšekkoslovakiaan perehtyneelle henkilölle paljon ajateltavaa.

Toisaalta on ehkä aavistuksen helpompi ymmärtää liittovaltion lähes 20 vuotta sitten tapahtunutta hajoamista, mutta toisaalta kielitieteellisesti suuntautuneelle lukijalle nousee sittenkin päällimmäiseksi vain kieleen ja kulttuuriseen

identiteettiin liittyvä ajatus – kieli on kansallisen identiteetin perusta ja kieleen puuttumalla tulee väkisinkin puuttuneeksi myös sen puhujien identiteetti.

Eikä sellaisesta yleensä hyvää seuraa!

Sirpa Seppälä

Jaroslav Seifert:

Säkeitä gobeliinista

Praha!

Kun sen on nähnyt kerrankin

jää jo sen nimi soimaan

ikuisesti sydämeen.

Se on silkkaa ajassa kehrättyä laulua

ja me rakastamme sitä!

Antaa sen siis soida!

Ensimmäiset vielä onnelliset uneni

välkkyivät sen kattojen yllä

kuin lentävät lautaset

kun oli nuori.

Kerran painoin poskeni

vanhaan kivimuuriin

jossain Linnanpihan juurella

ja yhtäkkiä korvissani jyrähti

syvä ja synkeä kumu.

Siellä jylisivät menneet vuosisadat.

Mutta Valkeasta Vuoresta lohkaistu

pehmeä ja lämmin hiekkakivi

kuiski lempeästi korvaani.

Mene, lumoudut.

Laula, tiedät kenelle!

Vaan älä valehtele!

Menin, en valehdellut.

Teillekin, rakkaat naiseni,

vain vähän.

(Kokoelmasta Byti básníkem /

Runoilijan osa, 1983)

Suomennos: Hannu Ylilehto

Kommunismien jälkeinen kehitys jakaa mielipiteitä

➤ Neuvostoliiton pakkovalan loppuminen oli suuri sukupolvikokemus Keski- ja Itä-Euroopan asukkaille, ja suuri enemmistö oli muutokseen tyytyväinen. Euforia haihtui kuitenkin nopeasti, eikä kehitys 1990- ja 2000-luvuilla ole ollut kaikille myönteistä. Alueen taloudet kasvoivat vahvasti varsinkin päättyvän vuosikymmenen mittaan, mutta 2008 alkanut kriisi on iskenyt KIE-maihin kovaa ja murentanut monien perusluottamusta nykyjärjestelmään. Tilannetta leimaa epävarmuus, jossa on jotain samaa kuin 1990-luvun murrosvuosina. Miten asenteet yhteiskunnallisiin kysymyksiin ovat muuttuneet tänä aikana? Kattavimmin valoa aiheeseen on luonut amerikkalainen Pew Research Centre.

Mielialoja maailmanlaajuisesti seuraava Pew Research Centre on kartoittanut Keski- ja Itä-Euroopan maiden kansalaisten asenteita yhteiskunnallisiin kysymyksiin kommunismin sorruttua. PRC:n ensimmäinen laaja mielipidetutkimus KIE-maissa toteutettiin 1991 ja viimeisin alkusyksystä 2009. Näitä kahta tutkimusta vertaamalla voi luoda kuvan siitä, kuinka mieliala ja -piteet ovat kehittyneet kommunismin jälkeen koko alueella tai tietyissä maissa. Tässä keskitytään Tšekkiin ja Slovakiaan ja vertauskohtana toimii erityisesti Unkari, jonka talous ja politiikka ovat ajautuneet kriisiin viime vuosina.

Yhteiskunnan yleistä mielialaa luodattiin kysymyksellä, onko vastaaja tyytyväinen maansa **kehityssuuntaan**. Jos kriittisyys vallitsevia olosuhteita kohtaan on muutosten moottori, niin jotain hyvääkin lienee siinä, että tyytymättömyys on niskan päällä kaikkialla. Eniten – peräti 91 % – tyytymättömiä on Unkarissa (tyytyväisiä 6 %), Liettuassa (90 vs. 7 %) ja Ukrainassa (88 vs. 7 %). Tšekissä optimismia on jo enemmän: maan suuntaan tyytymättömiä on 70 %, mutta tyytyväisiä sentään 28 %.

Tšekit sijoittuvat tuloksellaan Euroopan valtavirtaan, italialaisten ja ranskalaisten väliin. Joukkoviestinnän hallinnan vaikutukseksi lienee tulkittavissa se, että moniongelmaisen Venäjän luvut ovat kehitysoptimistisempia (60 vs. 34 %) kuin näissä maissa tai jopa USA:ssa (64 vs. 30 %). Puolalaiset ja slovakit puolestaan ovat hitusen venäläisiäkin optimistisempia (Puola 59 vs. 36 %, Slovakia 56 vs. 37 %) ja yltävätkin mitali-

sijoille heti saksalaisten jälkeen. Saksan voitolukemiin (50 vs. 48 %) vaikutti varmasti se, että mittaus tehtiin heti vaalien jälkeen, jolloin odotukset uutta hallitusta kohtaan olivat korkealla.

Kommunistisen puolueen pitkän yksinvalan jälkeen **monipuoluedemokratia** on säilyttänyt suosionsa Keski- ja Itä-Euroopassa melko hyvin. 80 prosenttia tšekeistä ja noin 70 % slovakista pitää sitä hyvänä asiana, eikä tilanne ole juuri muuttunut vuodesta 1991.

Kapitalismia kannattaa näissä sisarmaissa lähes yhtä moni. Unkarin tilanne oli vielä 1990-luvun alussa hyvin samankaltainen, mutta nyt monipuoluedemokratian kannatus on siellä enää 56 % ja kapitalismin katsoo hyväksi alle puolet väestöstä, 46 %.

Vaikka Tšekissä ja Slovakiassa poliittisen järjestelmän muutos saa yhä vahvan kannatuksen, **demokratian toimivuuteen** tyytyväisiä on molemmissa maissa vain puolet. Kaiken kaikkiaan epäily järjestelmän toimintaa ja vallanpitäjien tarkoitusperiä kohtaan on alueella yleistä. Selvä enemmistö kaikissa KIE-maissa katsoo, että valtiota ei pääsääntöisesti hallita kaikkien asukkaidensa hyväksi.

Ainoa ja sitäkin selvempi poikkeus on Tšekki, jossa valtion toimiin ja päättäjien tarkoitukseen luottaa peräti 70 % kansalaisista.

Ero muihin on hurja, sillä esimerkiksi Slovakiassa vastaava luku on enää 33 %, vaikka vielä 1991 siellä oltiin Tšekkiäkin luottavaisempia. Tšekkien luottamus on vertaansa vailla myös läntisissä verrokkimaissa – esimerkiksi Yhdysvallois-

sa vastaava luku on 51 % ja Saksassa 41 %. Tätä voi pitää melkoisena paradoksina, sillä Tšekin pääpuolueet syyttelevät toisiaan tuhkatiheään ja hallitus kaatui keväällä, joten syksyn tutkimuksessa ilmaistu luottamus kohdistuu konkreettisesti tilastotieteilijä **Jan Fischerin** väliaikaiseen virkamieshallitukseen.

Monella menee paremmin, vaan ei kaikilla

PRC:n tutkimuksen mukaan ihmisten **tyytyväisyys** elämäänsä on alueella selvästi vahvistunut. Asteikolla 1–10 ainakin seiskan tilanteelleen antaa nyt lähes puolet tšekeistä (49 % – eli jopa aavistuksen enemmän kuin esim. Saksassa), kun 1991 vastaava luku oli 23 %. Slovakiassa näin tyytyväisiä on nyt 43 % (v. 1991 vain 13 %), mutta Unkarissa tilanne on lähes yhtä masentava kuin 18 vuotta aiemmin (tyytyväisiä nyt 15 %, 1991 8 %).

Toisin kuin vielä 80-luvun komentotaloudessa, pärjäämiseen vaikuttaa nykyään vahvasti jokaisen oma panos. Erot ovatkin kasvaneet niin yksittäisten ihmisten kuin vaikkapa eri **ikäluokkien** välillä, ja suhteellisia häviöitä on paljon. Tämä näkyy myös kyselyissä, joissa muutoksiin helpommin sopeutuvat nuoremmat ikäpolvet näkevät kehityksen selvästi myönteisemmässä valossa kuin eläkeläiset tai eläkeikää lähestyvät.

Moni vastaaja katsoo oman tilanteensa parantuneen, mutta arvioi **koko väestön taloustilanteen** huonontuneen sosialismin jälkeen. Alle puolet (45 %) tšekeistä uskoo enemmistön talouden kohentuneen ja lähes yhtä moni (39 %) katsoo sen heikentyneen.

Slovakiassa enemmistön köyhtymiseen uskoo 48 % ja vaurastumiseen vain 29 %. Slovakkienkin arviot ovat selvästi myönteisempiä kuin unkarilaisten, joista peräti 72 % katsoo enemmistön taloustilanteen heikentyneen kapitalismin aikana ja uskoa päinvastaiseen elättelee ainoastaan 8 %.

Talouden ohella suurimpia **huolenaiheita** Tšekissä ja Slovakiassa ovat korruptio, rikollisuus ja huumeet. 55 % molemmista kansoista pitää rikollisuutta suurena ongelmana, mutta tšekkejä kiusaa vielä enemmän korruptio, jonka peräti 71 % katsoo rehottavan pahana (slovakeista 52 %). Korruptioon liittyy epäluottamus yhdenvertaisuuden toteutumiseen lain edessä.

Vain viisi prosenttia tšekeistä ja slovakeista uskoo vahvasti **tuomioistuimien** kohtelevan kaik-

kia oikeudenmukaisesti (venäläisistä peräti 19 %!) ”Joustava laintulkinta” hiertää ihmisten mieltä, sillä juuri lainkäytön oikeudenmukaisuus koetaan kaikissa tutkituissa maissa tärkeimmäksi demokraattisen yhteiskunnan ominaispiirteeksi (tšekeistä peräti 84 % pitää sitä hyvin tärkeänä).

Kansallisuuksien sopu yhä koetuksella

Etnisten väestöryhmien suhteet ovat itäisessä Keski-Euroopassa usein solmussa. **Romanit** nähdään vähemmistöistä kielteisimmin. Epäluuloisimpia romaneja kohtaan ovat tšekit (84 % suhtautuu kielteisesti) ja slovakit (78 %) – asenteet ovat kuitenkin lieentyneet hieman, sillä 1991 Tšekkoslovakiassa kielteisiä oli peräti yhdeksän kymmenestä. Länsieurooppalaisista romanikielteisimpiä ovat nykyään italialaiset (84 %), kun taas esimerkiksi Espanjassa huono ja hyvä käsitys ovat tasapainossa (45 vs. 44 %). Saksalaisista enää 31 % kertoo suhtautuvansa romaneihin kielteisesti (1991 vielä 60 %), kun taas 46 % ilmoittautuu nyt romanimyönteiseksi.

Oma lukunsa on **slovakkien ja unkarilaisten** keskinäinen kyräily, jota on ruokkinut etenkin Slovakian pyrkimys rajoittaa vähemmistökielten julkista käyttöä. Väestöryhmien kiistoja pitääkin suurena ongelmana 39 %, slovakeista ja 48 % unkarilaisista. Edes Nato-liittolaisuus ei estä naapurikansoja pitämästä toisiaan suurimpana uhkana: slovakeista 34 % pitää Unkaria uhkana ja unkarilaisista 37 % Slovakiaa. Tšekit pitävät uhkaavimpana Venäjää (21 %), samoin puolalaiset (45 %).

Tšekkien ja slovakien kaunat sen sijaan ovat lähes kadonneet Tšekkoslovakian jakauduttua. Vuonna 1991 yli kolmanneksella (37 %) tšekeistä oli kielteinen kuva slovakeista ja joka kuudennella (17 %) slovakilla tšekeistä.

Nykyisin tšekit ja slovakit ovat toistensa suosikkinaapureita (kielteisiä asenteita enää 9 ja 3 %:lla) ja luottavimmiksi koettuja liittolaisia (31 ja 60 %). Sen sijaan Tšekkoslovakian jaosta – jolla ei aikoinaan ollut enemmistön tukea kummassakaan osavaltiossa – naapureilla on eri näkemys. Slovakeista samettieroa pitää nykyisin hyvänä asiana 49 % ja huonona 39 %, kun taas tšekkien enemmistö on toista mieltä (40 vs. 53 %).

Myönteisimmin Tšekkoslovakian hajottamiseen suhtautuvat ne, jotka itse valtiosta vähiten muistavat: alle kolmikymppisten slovakien ja tšekkien enemmistö (57 ja 53 %) pitää eroa hyvänä asiana.

Parempi liitoissa kuin ulkopuolella

Karvaat kokemukset Varsovan liitosta ja SEV:istä eivät vieneet liittoutumishaluja KIE-maiden kansalaisilta, vaan vapauduttuaan maat hakeutuivat mahdollisimman nopeasti läntisten liittoumien suojiin. Ratkaisulla on yhä kansalaisten selvä tuki. **Naton** vaikutuksen maaleen katsoo myönteiseksi 75 %, puolalaisista (kielteiseksi 10 %), 63 % tšekeistä (kielt. 23 %) ja 59 % slovakeista (kielt. 26 %). **EU-jäsenyyden** hyödyllisyyteen puolestaan uskoo Puolassa 63 % (haitallisuuteen 9 %), Slovakiassa 58 % (7 %) ja Lissabonin sopimusta jarrutelleessa Tšekissäkin 45 (15 %).

Mielenkiintoinen ero länsislaavien välillä on suhtautumisessa **Yhdysvaltoihin ja Venäjään**. USA:n vaikutusta pitää puolalaisista hyvänä 52 % ja huonona 22 %, Tšekissä luvut ovat 47 % ja 32 %, mutta Slovakiassa USA:n vaikutuksen kannattajat ovat hienokseltaan altavastaajina 35 – 37 %. Venäjän vaikutuksen arvioi Puolassa kielteiseksi 59 % ja myönteiseksi 18 % ja Tšekissäkin venäläisvaikutusta kritisoidaan luvuin 44 – 24 %, mutta Slovakiassa puntit ovat tasan 34 – 34 %. Venäjän vaikutuksen siis torjuu hie- man harvempi slovakki kuin USA:n, mitä voi pitää yllättävänä tuloksena varsinkin viime- talvisen maakaasukriisin vuoksi. Silloinhan kävi jäätävän selvästi ilmi, kuinka riippuvainen muiden muassa Slovakia on Venäjän energiatoimituksista.

Sampo Saari

Jaroslav Seifert:

Praha

*Kukkapenkkien norsunloimien yllä
goottilainen kaktus kukkii kuninkaitten kalloja
ja alakuloisten urkujen onkaloissa,
peltipillien ryppäissä
mätänevät vanhat sävelmät.*

*Kanuunankuulat kuin sodan siemenet
ovat varisseet tuuleen.*

*Yö kohoaa jyrkkänä kaiken yli
ja kupolien puksipuun ikivihreässä katveessa
livahtaa mielipuoli keisari varpaisillaan
tislausastioittensa lumottuun puutarhaan
ja ruusunhoitoisten iltojen tyvenessä
kilahtelevat lasiset lehdet
joita alkemistien sormet sivelevät
kuin tuuli.*

*Kaukoputket sokaisi kauhistava avaruus
ja näyt astrologien silmistä
joi kuolema tyhjiin.*

*Vaan tällä välin kuu muni munansa pilviin,
uudet tähdet kuoriutuivat kilvan kuin linnut,
jotka muuttavat synkemmiltä seuduilta
livertäen laulua ihmiskohtaloista,
vaan ei ole ketään
joka niitä ymmärtäisi.*

*Kuunnelkaa hiljaisuuden fanfaareja,
pitkin mattoja, hauraita kuin satavuotiset käärinliinat
me lähdemme kohti näkymätöntä tulevaisuutta.*

*Ja tomu, Hänen Ylhäisyytensä,
asettuu vaivihkaa hylätylle valtaistuimelle.*

(Kokoelmasta Poštovní holub / Kirjekyyhkynen, 1929)

Suomennos: Hannu Ylilehto

Turvallisuuspoliisin ja sotilastiedustelun roolit poliittisessa valtakamppailussa sodanjälkeisessä Tšekkoslovakiassa ja Suomessa 1945–1948

Etsivä **Bretschneider** Tonavan kaksoismonarkian keisarillis-kuninkaallisesta salaisesta poliisista etsiskeli saalista prahalaisista kapakoista **Jaroslav Hašekin** Švejk-romaanin ("Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války") alussa. Ajankohdasta oli mitä sopivin. Itävalta oli lähdössä kurittamaan Serbiaa arkkiherttua **Ferdinandin**, kruununperillisen salamurhan vuoksi. Sota oli syttymässä ja kaksoismonarkia oli täynnä kansallisuusongelmia. Potentiaalisia kapinapesäkkeitä saksalais- ja unkarilaishegemoniaa vastaan havaittiin siellä täällä. Valtakunnan slaavit olivat tyytymättömiä alistettuun asemaansa.

Keskusvallan urkkijoilla oli Prahasakin kädet täynnä töitä keisarivallalle epälojaalien alamaisten eliminoimiseksi – tai toisin sanoen hyvät apajat innokkaalle saalistajalle. Taatusti joku kapinallinen tšekki puhuisi ennen pitkää sivu suunsa väärässä seurassa ja laukoisi jotain valtiopetokseen viittaavaa. Panslavismilla oli tuolloin vahva kaikupohja Itävalta-Unkarin syrjittyjen slaavilaiskansojen keskuudessa.

Niin kävikin. Kun Bretschneider saapasteli "U Kalichaan eli "Pikari"-nimiseen kapakkaan, hän tietysti istui heti paikan kanta-asiakkaan **Švejkin** pöytään. Tämä erehtyi ennustamaan sotaa ja arvasi vielä Itävallan tulevat liittolaiset ja viholliset aivan väärinpäin. Saksa ja Turkki hyökkäävät, koska ne "ovat semmoisia hirviöitä, että vertaansa saa hakea". Sen sijaan Ranska ja Venäjä tulevat hänen mukaansa Itävallan avuksi. Kapakoitsija **Palivec** puolestaan valitti Bretschneiderille joutuneensa viemään keisarin kuvan vintille, kun "kärpäset paskoivat" majesteettin naamalle.

Kumpikin vietiin, ensin Švejk, sitten Palivec. Lähtiessään Švejk lohdutti Palivecia: "Älä välitä, minua viedään vain valtiopetoksen takia". Mutta Palivec päivitteli: "Entä miksi minua? Minähän olin vain varovainen." Etsivä Bretschneider hymyili voitonriemuisesti: "Siitä hyvästä, että sanoitte, että kärpäset paskoivat hänen majesteettinsa keisarin naamalle. Kyllä se hänen majesteettinsa keisari vie-

lä teidän pääkopastanne juuritaan." Siitä alkoivat kunnon sotamies Švejkin seikkailut ensimmäisessä maailmansodassa.

Näin tapahtui

Hašek luuli pelkästään kärjistävänsä. Tietämättään hän kuitenkin ennusti vain muutaman vuosikymmenen päässä kirjansa julkaisemisesta olevaa todellisuutta. Yhtä hyvin tulevaisuutta ennusti pelkän intuitionsa avulla Hašekin ainakin yhtä kuuluisa aikalainen ja maanmies **Franz Kafka** kirjoittaessaan teostaan "Der Prozess" (Oikeusjuttu). Vuoden 1948 keväällä kommunistit kaappasivat yksinvallan Tšekkoslovakiassa ja pystyttivät totalitaarisen puoluediktatuurin Stalinin ajan Neuvostoliiton mallin mukaisesti. Järjestelmän keskeinen elementti oli turvallisuuspoliisi, Státní bezpečnost, StB (valtion turvallisuus).

Lyhyessä ajassa ja Moskovasta lähetettyjen ohjaajien avulla turvallisuuspoliisi ryöstäytyi osittain jopa maan kommunistisen puolueen KSČ:n hallinnasta ja terrorisoi ennen pitkää itseään puolue-takin. Todellisten ja kuviteltujen poliittisten vastustajien pidätys- ja vangitsemisaallot seurasivat toisiaan. Poliittisissa puhdistuksissa noudatetun logiikan mukaan pidätetyt olivat syyllisiä, koska heidät kerran oli pidätetty. Syytteet olivat usein paitsi tekaistuja, toisinaan myös täysin absurdeja. Ei ihme, että sekä Hašek että Kafka olivat kiellettyjä kirjailijoita Tšekkoslovakian kommunistivallan pahimman terrorin vuosina 1950-luvulla. Kafka pysyi pannassa aina vuoden 1989 samettivallankumoukseen saakka.

Mitä olisi voinut tapahtua?

Todennäköisesti kapakoitsija Palivec olisi viety myös 1940-luvun lopun tai 1950-luvun alun Prahasa, jos hän olisi antanut kärpästen sontia **Stalinin** tai Tšekkoslovakian puoluejohtajan ja maan silloisen presidentin **Klement Gottwaldin** kuvien

päälle. Näinhän olisi menetellyt vain luokkavihollinen. Niinpä Palivec olisi kadonnut ja hänen kapakansa olisi kansallistettu.

Švejkkin olisi myös käynyt huonosti, jos hän olisi toivotellut juuri NATO:on liittynyttä Ranskaa Tšekkoslovakian liittolaiseksi. Tuskinpa edes idiootiksi tekeytyminen olisi pelastanut häntä kommunistiselta turvallisuuspoliisilta. Valtiopetos mikä valtiopetos, kommunistit eivät antaneet armoa edes syyntakeettomille. Niinpä Bretschneiderin kaltaiset miehet olisivat kelvanneet myös StB:n etsiviksi. Turvallisuuspoliisin tehokkuutta terrorin pahimpana aikana 1948–1953 mitattiin pidätettyjen, vangittujen ja teloitettujen lukumäärällä aikayksikköä kohti.

Suomen tilanne

Välttyikö Suomi sen kaltaiselta terrorilta, johon Tšekkoslovakiassa ajaututtiin vuoden 1948 helmikuun jälkeen, koska Suomen kommunistit osoittautuivat Stalinin ja muun neuvostojohdon pettymykseksi liian lepsuiksi ja kyvyttömiksi kukistamaan poliittiset vastustajansa ja ”punainen” VALPO liian avuttomaksi? Todennäköisesti välttyi, sillä jos vallanotto olisi toteutunut, valtaan nousseiden kommunistien olisi ollut pakko seurata viimeistään kylmän sodan puhkeamisen jälkeen tottelevaisesti Moskovasta tulleita määräyksiä, ja Suomesta olisi tullut Tšekkoslovakian tapaan Neuvostoliiton satelliitti.

Unkarissa toteutui jo vuodesta 1949 lähtien lähes yhtä kahlitsematon terrori kuin Tšekkoslovakiassa 1950-luvun alussa. Vain Puola selvisi hiukan helpommalla, koska siellä vastarinta kommunistihallintoa kohtaan oli ollut kaikkein sitkeintä, mutta ei sekään turvallisuuspoliisin terrorilta kokonaan välttynyt.

Kominform perustetaan

Sen jälkeen, kun Neuvostoliitto poistui Marshall-apuneuvotteluista kesäkuussa 1947 ja määräsi myös liittolaisensa tekemään niin, perustettiin syyskuussa 1947 Kominform kommunististen puolueiden yhdyselimeksi ja Neuvostoliiton ehdotoman ylivallan varmistamiseksi. Tämän jälkeen

kaikki kansalliset sosialismin erityissovellukset kiellettiin.

Kominformin perustavassa kokouksessa viisi kuukautta ennen vallanottoa Tšekkoslovakian kommunisteja oli kritisoitu ankarasti pitäytymisestä parlamentarismien sääntöihin. Heitä käskettiin pitämään kiirettä vallankaappauksensa kanssa. Kuvaavaa oli, että Suomi oli jo tuolloin syksyllä 1947 todettu menetyksi, eikä Suomen kommunistista puoluetta edes välitetty kutsua Kominformin perustamiskokoukseen, vaikka esimerkiksi Ranskan ja Italian puolueet olivat edustettuina.

Kaksinapainen maailma

Kylmä sota toi muassaan kaksiarvoisen maailman kuvan. Ei ollut olemassa kuin ystäviä ja vihollisia, ja vihollisten metsästämiseen käytettiin enemmän resursseja kuin ystävien hankintaan. Se oli osittain myös seurausta Stalinin kehittelemästä teoriasta, jonka mukaan luokkataistelu vain kiihtyisi sosialistisen vallankumouksen edetessä ennen kommunismin korkeampien vaiheitten saavuttamista. Kylmän sodan puhkeaminen sai Stalinin varmistamaan toisen maailmansodan tuloksena syntyneen valtapiirinsä.

Parhaiten se Kremlin mielestä varmistettiin tuomalla yksioikoisesti neuvostotyyppinen diktatorinen poliisivaltio Neuvostoliiton liittolaismaihin. Silloisen neuvostojohdon mielestä vain sotilaallisesti vahva ja sisäisesti monoliittinen maailmanjärjestelmä saattoi menestyksellä puolustautua sitä ympäröiviä imperialistisia maita vastaan.

Yhteiskunnalliset valvontakoneistot voidaan jakaa kahteen osaan: konstitutionaalisiin eli perustuslain mukaisiin ja ei-konstitutionaalisiin. Se tai ne poliittiset voimat, jotka saavat nämä valvontakoneistot hallintaansa, hallitsevat myös koko maata. Mitä levottomammat olot maata vaivaavat, sitä suurempi merkitys ei-konstitutionaalisilla, ulkoparlamentaarisilla organisaatioilla ja toimintayksiköillä on maan poliittisessa ja yhteiskunnallisessa valtakammissa, ja sitä suuremman merkityksen ja vallan vastaavasti turvallisuuspoliisi ja sotilastiedustelu saavat yhteiskunnallisen valtakamppailun kohteina ja välineinä.

Kummankin rooliin kuului ja kuuluu sekä ulkopolitiittinen vastavakoilu, joka suoranaisesti liittyy kyl-

mään sotaan, että sisäpoliittinen hallitsevien voimien vastustajien tarkkailu. Tämä jälkimmäinen funktio liittyy sisäpoliittiseen valtakamppailuun, johon tässä esityksessä keskitytään. Kylmään sotaan sen sijaan kuuluu olennaisesti, miten neuvostoblokin länsiraja muotoutui rajamaissa, kuten Tšekkoslovakiassa ja Suomessa sisäisesti käytyjen valtakamppailujen tuloksena.

Toinen maailmansota päättyy

Toisen maailmansodan päättyessä Euroopassa keväällä 1945 kaikkialla sotaa käyneissä maissa olot olivat vielä hyvin epävakaat. Tšekkoslovakiassa sotatila päättyi vasta vuoden 1945 lopulla, ja maassa oli sekä amerikkalaisia että neuvostoliittolaisia miehitysjoukkoja, (amerikkalaisia tosin huomattavasti vähemmän ja vain Böömin läntisimmissä provinsseissa). Kummatkin joukot poistuivat maasta marraskuun 1945 lopussa, mutta neuvostoliittolaisia neuvonantajia jäi maahan. Neuvostoliiton läsnäolo näkyi selvästi eri osissa maata, ei vähiten Jáchymovin uraanikaivoksissa lähellä Saksan rajaa, jonka Neuvostoliitto otti hallintaansa syksyllä 1945. Lisäksi puna-armeijan miehitysjoukkoja oli kaikissa Tšekkoslovakiassa ympäröivissä maissa, paitsi aivan lännessä.

Muodollisesti Tšekkoslovakian vuoden 1920 perustuslaki oli voimassa, mutta käytännössä maata hallittiin aina lokakuun 1945 loppuun presidentin asetuksilla, eikä uutta saatu aikaan puolueiden erimielisyyksien takia ennen kuin kommunistit kaappasivat yksinvaltan. Sitä ennen maata hallitsi Kansallinen rintama, NF, joka oli anti-fasististen puolueiden yhteistyöelin. Rintaman vastaista oppositiota ei sallittu, mutta sen sisällä käytiin kovaakin poliittista taistelua.

Kommunistien merkittävimmät vastustajat, siis rintaman sisällä, olivat tšekien kansalliset sosialistit, jotka edustivat sotaa edeltäneitä demokraattisia arvoja ja heräsivät pian vastustamaan kiivaastikin kommunistien pyrkimyksiä.

Kansallisen rintaman hallitus

Kansallisen rintaman hallitus, jossa kommunistit olivat jo alun alkaenkin kiistatta johtava ja voimakkain ryhmä, joskaan ei vielä yksinvaltainen osapuoli, oli muodostettu Kremlin tuella Moskovassa. Heillä oli yliedustus hallituksen puhemiesistössä, joka käytti todellisuudessa suurinta valtaa massa. Muiden avainpaikkojen lisäksi hallituksen sisäministeri oli julkikommunisti ja puolustusministeri piilokommunisti.

Hallituksen ohjelma, ns. Košicen ohjelma, joka käytännössä toimi kuin voimassaoleva perustuslaki, oli heidän kirjoittamansa ja muut hallituksen ministerit oli olosuhteiden pakosta saatu sitoutetuiksi toteuttamaan sen määräyksiä.

Puna-armeijan karkotettua toukokuussa 1945 saksalaismiehittäjät maasta Tšekkoslovakian kommunistinen puolue KSČ (KSS Slovakiassa sodan ja miehityksen aikana) maanalaisen vastarinnan johtavana voimana oli ainoa puolue, ylipäänsä poliittinen voima, joka oli organisoitunut maanlaajuisesti. Se oli toiminut – toisin kuin SKP Suomessa – julkisena parlamenttipuolueena jo sotien välisessä ensimmäisessä tasavallassa, eivätkä Stalinin puhdistukset 1937–38 olleet millään lailla koskettaneet sitä, toisin kuin esimerkiksi Suomen ja Puolan puolueita. Sotien jälkeisissä parlamenttivaaleissa toukokuussa 1946 kommunistit voittivat ylivoimaisesti suurimman puolueen aseman ilman äänestystulosten peukalointia.

Sodanjälkeiset muutokset

Tästä oli seurauksena se, että jokseenkin kaikki institutiot Tšekkoslovakiassa kävivät läpi perusteellisen muutoksen jo vuosina 1945–1948, jolloin maata hallitsi vielä poliittisesti heterogeeninen Kansallinen rintama. Vain oikeuslaitos säilyi suunnilleen entisenkaltaisena kommunistien yksinvaltaan saakka, vaikka uudet kansantuomioistuimet alkoivatkin toimia sen rinnalla. Sen jälkeen se nopeasti puhdistettiin kommunistien vastustajista jo vuoden 1948 helmikuusta lähtien. Ehkä oleellisin muutos varsinkin poliisihallinnon kannalta koski paikallishallintoa.

Edellinen järjestelmä romutettiin kommunistien vaatimuksesta ja luotiin neuvostotyyppinen kansalliskomiteoiden järjestelmä. Kansalliskomiteat toimivat paikallishallinnon johdossa sen kaikilla tasoilla, maalaispitäjistä ja kaupungeista, piiri- ja provinssitasoon kautta aina aluetasolle saakka. Kun ennen sotaa paikallishallinnon elimet eivät saaneet puuttua poliisiasioihin, nyt paikalliset poliisiyksiköt liitettiin vastaavatasoiseen kansalliskomiteaan. Jo lähes alusta pitäen suuri osa kansalliskomiteoiden puheenjohtajista oli kommunisteja. Koko järjestelmä toimi Tšekkoslovakian sisäasiainministeriön alaisuudessa. KSČ:n johtoon kuulunut **Václav Nosek** osasi olla riittävän ponteva ja häikäilemätön edistääkseen kommunistien yksinvaltapyrkimyksiä.

PhD, VTT Heikki Larmola

jatkuu seuraavassa numerossa

Leipää ja sirkushuveja

Jos satutte Tšekin-matkallanne käymään paikassa, missä esiintyy sirkus, menkää rohkeasti katsomaan! Berousekin-suvun sirkusperinne juontaa juurensa jo vuoteen 1756, kun **Ignác Berousek** ryhtyi ensimmäisenä ammattinaan harjoittamaan sirkustoimintaa. Kansainvälistä menestystä ja palkintoja alkoi tulla 1900-luvun alussa, kun **Ferdinand Berousek** (1912–77) niitti mainetta ympäri maailmaa monipuolisena karhunkesyttäjänä. Kierrettyään joka vuosi ulkomaanmatkoilla valtiollisen Tšekkoslovakian sirkuksen ja varieteen työntekijöinä eri kokoonpanoissa Berousekit päättivät viimeiseksi jääneen Amerikan-kiertueen 1987–90 jälkeen vihdoin perustaa oman sirkuksen. He päättivät myös soveltaa monipuolista kokemustaan ja yhdistää siihen monivuotisen perhetradition.

Nyt tätä perinnettä on kestänyt jo seitsemän sukupolven ajan. Berousekin kansallinen sirkus on sekä suurin että ammattimaisin tšekkiläinen sirkus, jota pidetään yhtenä Euroopan parhaimmista. Sir-

kuksen ohjelmistoon kuuluu yli 80 ohjelmanumeroa, joita tekevät eri eläimet, kuten norsut, kamelit, seeprat, laamat, strutsit, apinat, friisiläis-, andalusialais-, lipizalais- ja arabiantäysveriset hevoset sekä ponit. Unohtaa ei sovi myöskään perheen sirkustoimintaan yli sadan vuoden ajan liittyneitä harmaakarhuja, jotka ovat edustaneet Tšekkiä ympäri maailmaa.

Sirkuksen artisteihin kuuluu kansainvälisen tason esiintyjiä Italiasta, Bulgariasta, Ukrainasta, Venäjältä, Puolasta ja tietenkin myös Tšekin tasavallasta. Ohjelmistossa on muun muuassa harvinaista jongleerausta tennismailloilla ja koripalloilla, ilmaballettia kyyhkysten kera ja köysiakrobatiaa. Show'ta viihdyttävät lisäksi klovnit, jotka ovat voimistelun moninkertaisia Euroopan mestareita.

Sirkuksen ammattilaiset kuuluvat karhunkesytyksen uranuurtajiin ja huippuihin koko maailmassa – ei pelkästään karhujen, vaan myös seeprojen, arabian- ja friisiläisoriitten, aasiankameleiden, in-

tiannorsujen, ponien ja muiden eläinten.

Berousekin sirkus arvostaa suurta ammattimaisuutta joka tasolla. Sen taiteellinen koreografia ja koko ohjelmisto vaihtuvat säännöllisesti joka toinen vuosi. Ainoana tšekkisirkuksena ja yhtenä harvoista koko Euroopassa sen esityksiä säestää elävä orkesteri omine musiikkikappaleineen.

Sirkuksen esityksiä käy katsomassa vuosittain yli 280 000 pientä ja suurta katsojaa, ja esityksiä kertyy yli 200. Sirkusta pyörittää kaikkiaan yli 50 työntekijää. Se kiertää pääasiassa ympäri Tšekkiä ja toimii erityisessä eläinpuistossa. Paikan päältä voi ostaa myös lahjoja ja pikkupurtavaa.

Eläinten hyvinvointiin kiinnitetään erityistä huomiota. Mikäli sirkukseen tulee jokin uusi eläinlaji, sen hoitoon liittyviin yksityiskohtiin perehdytään ennalta ja yritetään samalla oppia sen käyttäytymistä ja tarpeita. Sirkuksen johtajan **Jiří Berousekin** poika on vieraillut useissa afrikkalaisissa kansallispuistoissa Keniassa ja Tansaniassa. Siellä tämä on tutustunut erityisesti norsuihin, seeproihin, kirahveihin, sarvikuonoihin, apinoihin, leijoniin, strut-

seihin, antiloppeihin ja virtahepoihin. Hän on vieraillut Afrikassa myös sikäläiseen kesäaikaan tammi-helmikuussa, jolloin siellä on kuiva kausi. Pääperiaatteina eläinten kesyttämisessä **Jiří Berousek nuorempi** pitää ennen kaikkea luottamusta, keskinäistä kunnioitusta ja kärsivällisyyttä – unohdamatta tietenkään rakkautta eläimiin ja päivittäistä työtä niiden kanssa.

Jari Aula

*Mopoilevat
karhut ovat
Berousekin
sirkuksen ve-
tonaula.*

Hiljaa virtaa Vltava

*Eurocities Culture Committee Prahassa 27.-29.2. 2004
puolitoista vuotta jälkeen suuren tulvan*

Kone sammutti valot ja radion laskeutuakseen henkeään pidätellen Prahan kentälle. Vieläköhän kentän nimi on Ruzyně? Kun koneen pyörät rullasivat turvalisesti maata pitkin, radio puhkesi helpottuneesti soimaan - peräti Smetanan Má vlastia! ”Jänis istui maassa, torkkuen...”

Nykyinen tšekkiyhteiskunta otti vieraan mutkattomasti vastaan. Vilkaisu passiin ja siinä kaikki.

Tähyilin lentokenttäbussia, mutta taksintarjoajat olivat kimpussani. Olkoon menneeksi, bussiakaan ei näkynyt. Olinhan jo myöhässä kokouksesta, joka eilisiltana alkoi valokuvanäyttelyllä, get together -partyllä ja tänä aamuna asiain käsittelyllä. Minulla oli ei-

Yrjö Larmola
Otteita
matkapäivä-
kirjasta

len iltapäivällä kulttuurilautakunnan kokous, jossa oli pakko olla esittelijänä läsnä, laki käskee. Nämä eivät olleet City Car -autoja, viime kerralla koettuja ryöväreitä, vaan ilmeisesti laillisia takseja. Jokohan ne City Car -miehet on vedetty kölin alitse toisten elinkeinoa pilaamasta? Sietäisi ainakin.

Majoituin pikaisesti hotelli Rottiin ja lähdin kokousaineistoon kuuluvan kartakkeen avulla etsimään kokouspaikkaa, Clam-Gallas-palatsia. Lujaluonteisesti ohitin houkuttelevan tinasotilaskaupan. Vaikka palatsi on lähellä ja iso ja edustava, kuljin kertaalleen sen ohitse, ennen kuin löysin: kadun varressa oli barokkijulkisivu toisensa jälkeen. Sisään oli mentävä porraskäytävästä, jonka perillä sivuoven lasissa vasta oli vaatimaton kokouksestamme kertova paperiliuska.

Palatsin laaja portaikko ei meikäläisen arkkitehtuurikäsityksen mukaan luokiteltu sisätilaksi eikä ulkotilaksi. Se on katettu, katossa mahtavat barokkimaalaukset, portaankaiteissa barokkiveistokset, värilliset ikkunat, mutta tila on lämmittämätön, kylmä, hiukan kosteakin ja kiviportaat notkolle kuluneet. Täällä ei taloja liene vandalisoitu sitten hussilaissotien ajan, 1400-luvun. Ruotsalaiset ja heidän käskyläisensä, omat isosetämme eivät 30-vuotisen sodan viimeisenä vuonna Prahaan hyökätessään päässeet Staré městoon, vanhaan kaupunkiin, 1648.

Napoleonin sotien jalkoihin Praha ei jäänyt. Vuoden 1848 vallankumousmellakat tyrehtyivät alkuunsa, eikä tällä seudulla ollut mainittavia taisteluja ensimmäisessä eikä toisessakaan maailmansodassa eikä jälkimmäisen aikana ilmeisesti pahoja pommituksia. Vuonna 1945 prahalaiset tosin linnoittautuivat saksalaisia vastaan, mutta toisin kuin Varsovassa, venäläiset tulivat avuksi, eivätkä jättäneet vastarintaliikettä tapattamaan itseään. Ikivanha raatihuone tosin raunioitui.

Aamun kokouksen jälkeen lounas ravintolassa. Tilauksia ei ole tehty etukäteen, ja meitä on yli kolmekymmentä, joten on ennalta selvää, ettei lounaaseen varattu aika riitä. Olisi pitänyt ilmoittautumisen yhteydessä kysyä, liha-, kala- vaiko kasvisvaihtoehto ja mahdolliset dieetit. Näinhän tänä kemiallistuneen ympäristön ja allergisoituneiden ihmisten ja medikalismien aikana on tehtävä. Vaihtoehdoista tilasin kanaspagetin. Kohtalaista, mutta annos liian suuri. Kokouksen nuoret sihteerit, jotka ensin katsoivat, että kaikki saivat paikan, sijoittuivat Tampereen kollegani **Lassi Saresalon** ja minun pöytäni. Kohteliaasti ilmoitin, kuin-

ka hyvä onni meillä oli, kun pääsimme niin sivistyneeseen seuraan. – Me myös, nuoret naiset vastasivat. Lassi viittasi varovasti (suomeksi) pöytäseuran kulttuurikirjoon: (itä)saksalainen, (länsi)slaavi, itävallanjuutalainen, ranskalaisniminen ruotsalainen. **Mariela Du Rietzin** suku on kuin onkin Ranskasta eikä vuorityö- tai lasinpuhaltaja-valloneja, ei liioin 1600-luvun hugenotteja, vaan esi-isä oli **kuningatar Kristinan** henkilöakäri. Suku siis jäi Ruotsiin eikä emigroitunut Roomaan.

Kokous päättyi kuuden jälkeen illalla paikallista aikaa, lähes neljatoista tuntia siitä, kun aamulla nousin ehtiäkseni lentokoneelle. Astelin Clam-Gallasin palatsin kuluneita hämärävaloisia kiviportaita alas, varovasti, koska laskeutuessa katse sattuu kaksiteholasi- eni lukualueelle. Joku tuli viereeni sanomaan jotakin. Käänsin päätäni kuunnellakseni, astuin tyhjiin ja kierin viimeiset portaat alas.

Joku kiljaisi, en minä. Nousin kiireesti, selitin, ettei tässä kuinkaan käynyt. Ei käynytäkään, luille, ja se on pääasia. Housunpolvi auttamattomasti revennyt ja polvesta nahka poissa.

Onneksi oli jo pimeä, kun kävelimme hotellille. Pyysin vastaanotosta neula-lanka-annoksen ja sain myös pyytämättä annoksen säälittelyä, en vapaaehtoista tarjoutumista parsintatyöhön. Laastaria minulla oli matkatavaroissani, ei neulaa eikä lankaa. Ei varahousuja, matkan lyhyiden vuoksi. Viskillä pesin haavan. Varsinainen tuskien taival oli housunpolven neulontatyö, kun en silmälasillaakaan tahtonut erottaa lankaa enkä neulansilmää.

Iltasitsi katukahvilassa kangaskatoksen, lämpölamppun ja päällystakkiemme suojassa, Reykjavikin **Sig-ny Palsdóttir**, Oslon **Anne Brit Lindsoe** ja **Sissel Dahl**, Espoon **Riitta Hurme**, Tampereen Lassi Saresalo ja minä. Pari olutta, eikä unta tarvinnut hotellihuoneessa odottaa.

Minulla on baedekerinäni suurenmoinen **Vladislav Dudákin** kirjoittama teos Prague Pilgrim vuodelta 1994, jota todella ehdin käyttää vain hakukirjana. Löytyyhän sieltä barokkinen Clam-Gallas-palatsi, rakennettu 1715–1730, arkkitehti **Jan Fischer Erlachista**, kuvanveistäjä **Matyás Bernard Braun**, jonka etunimi viittaa Unkariin, freskomaalari **Carlo Carlonne**. Gallasin perhe oli hyvissä varoissa sukupolvesta toiseen, heidän kotikonserteissaan soitti mm. **Beethoven**.

Runsas aamiaisvalikoima. Ohukaispannussa lätyksi paistettu muna. Tahnoja salaperäisten kastikkeiden peitossa. Toinen paljastui jauhetuksi sillitahnaksi, toinen hedelmä-pähkinä-myslitahnaksi kermapitoisessa kastikkeessa. Makkaranpala sipuli-etikkaliemessä. Hm! Kansalliset tšekkiläiset kombinaatiot eivät muistini mukaan ole kovin houkuttelevia. Julman suuret kalafileet nahkoineen rullalle käärittyinä saivat jäädä. Rypälemehu täyteläistä, mutta tarjoiltiin pikkuruista lääkelaseista – taas. Onko tässä aina se filosofia, ettei hän aamulla voi olla jano, jos juuri illalla on juonut?

Tämä hotelli Rott on saanut nimensä samannimisestä kauppiassuvusta. Talonrunon, kantavien seinien ikää en mene arvaamaan. Vastapäätä on samaa nimeä kantava kauppiastalo, jonka jalkakäytävä on katettu, sen takana on näyteikkunoiksi muutettu entinen basari-mainen etuseinä. Maalista erottuvat tukitut kaaret ja ikkunansaumojen vankat saranat kertovat, että seinässä on ollut ovirivistö. Myöhäisintään 1500–1600-lukua.

Rott varmaankin on saksalainen nimi. Venetsian, Genovan ja Hansan kaupan kukoistusaikoina 1300-luvulla sekä saksalaisia että pohjoisitalialaisia kauppiaita asui kauppakaupungeissa kaikkialla Keski-Euroopassa, pääreittien risteyksissä. Merkkejä heistä havaitsee niin Krakovassa, Prahassa kuin Wienissäkin.

Dudákin kirja väittää, että Rottin kauppiastalon yläkerrokset ovat alkuperäisessä 1100-luvun jälkipuoliskon romaanisessa asussaan. Ei minulla ole eväitä väittää vastaan. Olihan tämä silloin jo kaupunki, jossa oli kivitaloja.

Rivakka marssi Prahan keskuskirjastoon, marssin johtajana ruskeatukkainen Jinna (**Jiřina Doleřalov**) sihteeristöstä, luontainen matkanjohtaja. Hän laski aluksi osanottajat, marsi kaverinsa häntäpään valvojaksi ja lähti aikailematta matkaan. Kaupunginkirjasto tukeutui historiallisiin seiniin ja kaariin, mutta oman julkisivunsa puolesta edusti mussolinilais-kommunistista paraatifunkkista. Kirjastonjohtaja valitti vierailumme lyhyttä, istutti meidät tiukkaan luentuhuoneeseen ja piti neljänkymmenen minuutin saarnan, jossa kävi läpi kirjaston historian merkkihenkilöt. Emme osanneet osoittaa asianmukaista kunnioitusta, kun nimet olivat meille tuntemattomat. Helsingin kaupunginkirjasto on kansankirjastona vanhempi kuin tämä. Oma kieli nosti päätään kummassakin maassa kaiketi sa-

moilla vuosikymmenillä, ja kansallisella teatterilla oli tähän merkittävä osuus täällä, kuten meilläkin, vaikka johan **Jan Hus** sai aikaan tšekinkielisen liturgian 1400-luvulla. Trke tieto välittyi: kellarin kirjavarastot ennätettiin pelastaa vuoden 2002 tulvan alta. – Tulvassa näillä nyt on muisto, jota kerrotaan seuraavat sata vuotta, Lassi, perinteentutkija, huomautti. – Toivottavasti ei tule uutta vastaavan veroista kerrottavaa sinä aikana, huokaisin.

Saarnan jälkeen rientv kulku läpi kirjaston, jossa jostain syystä ei nyt, lauantaina, ollut asiakkaita. Kirjastonjohtaja kertoi, että hänen laitoksensa on sekä tieteellinen keskuskirjasto että yleinen kirjasto. Arvelen kuitenkin, että toiminnot ovat erillään. Yleistä oli kaikki, mitä me näimme. Useat Euroopan kirjastot kohottavat mainettaan pitämällä vitriinissä näkyvissä kalleimpia koodeksejaan (kuten Rotterdamissa **Erasmuksen** kirjoja). Kai niitä vielä olisi täälläkin, vaikka ruotsalaispllikt, jotka tuskin lukemaansa taju-sivat, niitä rohmusivat Mal Stranan puolelta 1648, Upsalaan ja ehkä myös Lundiin päätymään. **Ståhl-handskens** leski lahjoitti, kuten muistamme, miehensä ryvmt kirjat Turkuun, missä ne kai paloivat Turun palossa 1827. – Kirjastonjohtaja vieläpä ylpeili, ettei lukusali- ja lainakirjastoa pidetä erillään, vaan kaikkea esillä olevaa saa lainata. Lainaaminen on maksutonta, mutta myöhästymissakot ovat tuntuvat.

Yli kaksi miljoonaa nidettä. Olisi ollut hauska kuul-la kirjallisuudenvaihtoviikoista neljätoista–kuusitoista vuotta sitten. Anteeksi ilkeyteni. Mutta kuulinhan Budapestissa murroksen aikaan, ettei taloustieto kouluissa suinkaan ollut problemaattisinta opetettavaa uudessa valossa, vaan historia ja kirjallisuus. Tämä on Tšekinmaan ensimmäinen kirjasto, joka järjesti vapaan pääsyn nettiin. Sillä lienee ollut suurempi merkitys kuin osaamme kuvitella. **Reino Paasilinnahan** väitöskirjassaan väitti, että kahlitsematon netti se lopulta kaatoi Neuvostoliiton.

Marssi hotellille ja kohta seuraavaan kohteeseen. Hotellin hissin seinän sisällä aavemainen vahtimestari, ammoin astraalistunut, toistaa uupumattomasti muotopuhtaalla englannilla ja joka äänteen nten: – The Lift is going Up. Thhird Floor. Viesti, jonka luotettavuudesta pystymme myös silmin kytvkilvest vakuuttumaan.

Vanhoissa kaupungeissa yritän aina havaita vanhan vallan merkkejä. Neuvosto-Tallinnan viemrinkansia oli valanut saksalaisniminen toiminimi, silloin joskus.

1800-luvun liikepalatsin seinässä täällä korkokirjoitus kertoo, että talo on kuulunut Adriatic Reunion -pankille. Itävallan keisarikunta on sallinut eteläreunansa Adrianmeren pankin levittäytyvän tänne valtakunnan pohjoisosiin.

Lähellä hotelliamme on Klementinum, tieteiden talo. Alkuaan tietääkseni jesuiittayliopiston päärakennus. Fasadin vasemmalla ylänurkalla, räystäällä, komeilee maapallo, oikealla mikroskooppi. Niin, mikä onkaan Helsingin Aleksanterin-patsaan jalustan Tieteen jumalattaren kädessä?

Minor-teatteri, lastenteatteri nukkevarastoinen. Johtaja **Zdeněk Pechaček** ironisoi kommunistivallan yrityksiä saada propagandateatteriin yleisöä ja sitten kertoo, minkä muutoksen aikojen kääntyminen toi. Kahden vuoden takainen tulva tuotti takaiskun – pääosa teatterihuoneistosta on kadun pinnan alapuolella, mutta korjausapua saatiin laajalti maailmalta, Yhdysvalloista ja jopa Israelista asti; miten luodun suhdeverkon ansiosta, se jää kertomatta. 460 paikkaa. Johtaja on tyytymätön himmeänvihreäin ja keskiharmaiden akustiikkalevyjen sävyttämiin seiniin, mutta minusta nämä ovat miellyttävämällä tavalla neutraalit kuin teatterin- eli panssarinharmaat. Makuasia. Kun nukke- ja marionettivarastot ovat runsaat, kysyn, onko esitetty poliittista satiiria, aikuisille. Ei. Ilmeisesti voimakkain poliittisen purkautumisen tarve oli jo ohi, kun tämä teatteri aloitti, ja lapsiin on suuntauduttu. Kansansatujen nukkehahmoja, ja juutalaisen perinteen golem-hahmoja. Kuningas Ubua on kuitenkin sentään kuulemma harkittu, mutta ei mitään päivänkohtaista satiiria.

En tiedä, mutta arvelen, että tšekkien ja slovakkien ero saattaa olla niin herkkä asia kuitenkin, ettei siitä ole hyvä poliittista satiiria repiä. Niin paljon kuin Skandinavian kansat ja suomalaiset sentään leukailimme toisistamme, mutta meillä ei olekaan poliittisia jännitteitä. Ei liioin friiseillä naapureidensa suhteen, jotka kertovat loppumattomasti friisiläisjuttuja, hollantilaiset, bremeniläiset, holsteinilaiset. Flaamivalloni -kysymysten esille nousu johtaa kokemusteni mukaan herkästi loukkaantumiseen.

Lounas. Ohueen ruskean kinkun suikaleeseen kääritty munanpuolikkaan muotoinen ja kokoinen feta-juustonkappale, tomaattimurskaa. Porsaankyljys herkkusieni-jauhokastikkeessa, ranskalaisia perunoita, riisiä, parsakaalia. Kelvollista, mutta ei kummoista. Onko niin, että näiden ravintolat eivät ole löytäneet aivan

oikeata kansallista keittotaitoa? Mutta eiväthän sitä ole löytäneet suomalaisetkaan ravintolat.

Sitten meille näytetään kokeellinen nuorisotila Roxy. Olisi saanut jättää näyttämättä, mutta mistäpä nämä sen tiesivät. Vanha talo, epämääräisen ikäinen, omi-
tuinen runkorakenteeltaan jo alkuaankin, Dlouhá-
kadulla, siis vanhankaupungin ja Josefovin rajoilla, aivan keskustassa siis. Hätäisesti lakaistu ja paikka-
maalattu, ei yhtään enempää, kun teräsbetoniraken-
teet sentään kestävät, annettu nuorisoyhteisöjen va-
paaseen käyttöön.

Ne ovat miten kuten kalustaneet tilat vanhoilla autonistuimilla, sinkkipellistä väännettyillä huonekaluilla ynnä muilla. Kaljahanoja on. Lämmitys on tukahduttavaa, kun kosteus pyritään pitämään hallinnassa, mutta home haisee. Katosta roikkuu riepua, joita parhaalla tahdolla voi kutsua brechtiläisiksi. Yläkerrassa käsittämättömät kupolit – sisältä nähtyinä – ja läpinäkymättömiksi maalatut lasikattokaistat. Minulle ei selviä, mikä tämä on ollut, jokin julkinen huoneisto kyllä. Rakennettu 1926! En osaa sijoittaa. Ensimmäisen tällaisen nuorison vapaaseen valtaan annetun kiinteistön näin Kööpenhaminassa 1970. Sen nimi oli projektshus.

Yhdessä huoneistossa tanssittiin kansantansseja, puvuissa ja silkkinauhat liehuen, kellarihuoneistossa anarkistinuoret purkivat ja kokosivat konekivääriä pressun päällä. Muu tarjonta siltä väliltä. Tapasin siellä kaakkoisaasialaiseen sarongiin verhoutuneen amerikkalaisen nuoren miehen, joka pyytämättä esitti so-
tilaspassin: Ihan totta! luotettavasti saman näköinen
mies oli ollut komppanianpäällikkönä Vietnamissa.

Hiukkaakaan en liioittele, kun tämän kerron. Olen sittemmin nähnyt muitakin vastaavia tiloja ja taloja. Nyt poistuin raittiiseen ilmaan ekskursion puolivälissä.

Archa theatre. Toimii samalla periaatteella kuin meillä Aleksanteri ja Savoy, vierailuja vastaanottavana teatterina, mutta on omaakin tuotantoa. Sama juttu kuin edellisessä teatterissa: vanhan vallan aikana henkilökuntaa oli 140, josta suurin osa hallintoa. Näyttelijöitä ja teatteritekniikoita oli kaikkiaan 30. Katsomossa saattoi olla vähemmän väkeä kuin lavalla ja kulis-
seissa. Nyt tullaan toimeen kourallisella, vaikka omia
näyttämötaiteilijoita ja omaa tuotantoakin on, johtaja
Ondřej Hrab esitteli.

jatkuu seuraavassa numerossa

Kiinnostus tšekin kieleen pysyy vahvana

Jälleen on kuluneella lukukaudella opiskeltu ahkerasti tšekin kieltä. Helsingissä on järjestetty syksyn aikana yliopistoa lukuunottamatta kolme tšekin kielen kurssia, joista seura on tällä kertaa vastannut peruskurssista ja Kalliolan kansalaisopisto edistyneempien opiskelijoiden opetukselta.

Lisäksi Tampereen työväenopistossa on syksyllä järjestetty tšekin kielen alkeiskurssi, joka jatkuu myös keväällä. On siis ilahduttavaa havaita, että opetusta on tarjolla myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella.

Helsingin kursseille on osallistunut yhteensä 30 opiskelijaa, joista neljä on käyttänyt hyväkseen etäopiskelumahdollisuutta. Sitoutuminen opiskeluun on jälleen kerran ollut erittäin vahvaa, mikä on tänä syksynä näkynyt erityisesti opiskelijoiden intona tehdä omaehtoisia, henkilökohtaisia tarpeita vastaavia tehtäviä.

Jatkokurssien opiskelijat ovat syksyn aikana halunneet opetella kertomaan kattavasti omasta työnkuvastaan ja pitäneet runsaasti esitelmää itseä kiinnostavista aiheista. Onpa eräs opiskelija jopa harjoitellut tunnilla puhetta, jonka hän myöhemmin piti vieraillessaan Tšekissä.

Syitä kielen opiskeluun on yhtä paljon kuin opiskelijoitakin. Perinteiset syyt, kuten pitkäaikaiset ystävyysuhteet, seka-avioliitot, biologiset sukulaiset tai kakkosasunto Tšekissä, aiempi tai tuleva asuminen maassa, työelämän tai opiskelun synnyttämät tarpeet ja matkailun herättämä kiinnostus ovat saaneet rinnalleen myös uudenlaisia syitä.

Parin viime vuoden aikana on kursseilla ollut yhä enemmän opiskelijoita, jotka haluavat oppia kieltä silkasta mielenkiinnosta sitä kohtaan. Lisäksi suomalaisten rock-yhtyeiden suosio ja menestys Tšekissä on tuonut kursseille henkilöitä, joiden tähtäimessä on oppia kieltä olemassa olevan musiikillisen yhteistyön vuoksi.

Kevätlukukaudella 2011 jatketaan opetusta kaikilla kolmella kursseilla, mutta uudet kurssit käynnistetään vasta ensi syksynä. Silti olemassa

oleville kursseille voi mielihyvin tulla mukaan – ryhmien koostumus vaihtelee lukukausittain ja uusi veri on lämpimästi tervetullutta. Aktivoituminen palkitaan karttuvalla kielitaidolla, uusilla ystävillä, iloisella tunnelmalla – sekä perinteisillä, kaikkien kurssien yhteisillä hilpeillä lukukausien päättäjaisjuhlilla toinen toistaan miellyttävämmässä ympäristössä.

Tänä syksynä juhlimme tšekkiravintola Vltavassa – ja keväällä mahdollisesti Tšekin lähetystössä. Siispä sydämellisesti tervetuloa iloiseen joukkoomme!

Sirpa Seppälä

TŠEKKIN KIELEN OPETUS

KEVÄTLUKUKAUDELLA 2011

Suomi–Tšekki-seura ry:

Tšekki I, keskiviikkoisin klo 17.00 – 18.30, yht. 12x90 min., 19.1. alkaen

- Kertaamme kevään aikana keskeisen kieliopin ja aktivoimme syyslukukaudella hankittuja taitoja. Pyrkimyksenä antaa opiskelijalle jo jonkin verran jäsenyneet rakennuspalikat tšekin kieleen ja eväät vaikkapa itsenäisiin jatko-opintoihin. Soveltuu myös kertaajille.
- Materiaali: Helena Lehečková, Tšekkiä suomalaisille 1 ja opettajan oma materiaali.
- Hinta: 85,- jäsenet/95,- muut
- Opettaja: HuK Sirpa Seppälä
- **HUOM!!!! Opetuspaikka ilmoitetaan ilmoittautumisen yhteydessä!!!!**
- Ilmoittautumiset ja tiedustelut: info@suomi-tsekki-seura.fi.

Kalliolan kansalaisopisto:

Tšekki II, torstaisin klo 17.00 – 18.30, yht. 12x90 min., 20.1. alkaen

- Jatkoa syksyllä 2009 alkaneelle peruskurssille. Syvennämme kielitaitoamme keskitason puhe-, kirjoitus- ja tekstiharjoitusten avulla. Painopiste puhutun ja kirjoitetun kielen tuottamisen ja ymmärtämisen harjoittamisessa.
- Materiaali: Helena Lehečková, Tšekkiä suomalaisille 1/2 ja opettajan oma materiaali.
- Hinta: 58,-
- Opettaja: HuK Sirpa Seppälä

Tšekki III, torstaisin klo 18.40 – 20.10, yht. 12x90 min., 20.1. alkaen

- Jatkoa syksyllä 2008 alkaneelle peruskurssille. Painopiste puhutun ja kirjoitetun kielen tuottamisen ja ymmärtämisen kehittämisessä melko vaativan tason puhe-, kirjoitus- ja tekstiharjoitusten avulla.
- Materiaali: Helena Lehečková, Tšekkiä suomalaisille 2 ja opettajan oma materiaali.
- Hinta: 58,-
- Opettaja: HuK Sirpa Seppälä
- Opetuspaikka: Kalliolan kansalaisopisto, Sturenkatu 11, 00510 Helsinki (Alppila)
- Ilmoittautumiset ja lisätiedot: www.kalliola.fi.

Kaikille kursseille on mahdollista ottaa myös rajoitettu määrä etäopiskelijoita. Etäopinnoista tiedustelut ainoastaan info@suomi-tsekki-seura.fi.

KOKOUSKUTSU

Suomi–Tšekki-seura ry:n sääntömääräinen vuosikokous pidetään 16.2.2011 klo 18.00. Kokouspaikka: Tšekin tasavallan suurlähetystö, Armfeltintie 14, 00150 Helsinki.

Kokouksessa käsitellään sääntöjen 8 §:n määäämät asiat.

1. Kokouksen avaaminen sekä laillisuuden ja päätösvaltaisuuden toteaminen
2. Kokouksen puheenjohtajan valinta
3. Esityslistan hyväksyminen
4. Kokouksen sihteerin sekä kahden pöytäkirjantarkastajan ja kahden ääntenlaskijan valinta
5. Toimintakertomuksen, tilinpäätöksen ja tilintarkastajien lausunnon käsitteleminen
6. Päätetään tilinpäätöksen vahvistamisesta ja vastuuvapauden myöntämisestä hallitukselle sekä muille tilivelvollisille
7. Toimintasuunnitelman, talousarvion ja vuoden 2012 jäsenmaksun suuruudesta päättäminen
8. Hallituksen jäsenten lukumäärästä päättäminen ja hallituksen jäsenten valinta
9. Kahden tilintarkastajan ja kahden varatilintarkastajan valinta
10. Muut asiat
11. Kokouksen päättäminen

